

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 34-047.22:378.018.8

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14268558>

Педагогічні умови формування етико-правової культури майбутніх психологів в процесі професійної підготовки

Цибулько Людмила Григорівна

Доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет, 49107, м. Дніпро, вул. Наукова 13, Україна, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1201-3215>

Юрченко Василь Васильович

Аспірант другого року навчання, кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 49107, м. Дніпро, вул. Наукова 13, Україна, ORCID <https://orcid.org/0009-0004-4980-4859>

Прийнято: 10.11.2024 | Опубліковано: 29.11.2024

Анотація: В умовах удосконалення законодавства України, зміцнення правових засад здійснення соціально-педагогічної діяльності зростає необхідність оптимізації формування етико-правової культури майбутніх психологів, практика показує, що недостатній рівень правової компетентності, прогалини у правових знаннях та відсутність етико-правового досвіду у професійній діяльності психологів негативно позначаються на її ефективності. *Метою статті є теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування етико-правової культури майбутніх психологів у процесі професійної*

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

підготовки. **Методи:** аналізу наукової літератури, узагальнення, систематизації, порівняння. **Результати дослідження** свідчать, для вирішення певних професійних завдань фахівець повинен мати високий рівень розвитку, психологічної та етико-правової культури як інтегрованої якості, особистісної освіти, яка забезпечує успішну роботу з людьми. Для успішного формування етико-правової культури майбутніх психологів необхідно створити відповідні педагогічні умови, зокрема такі як от: стимулювання пізнавального інтересу до моральних та правових знань та вироблення мотивів розв'язувати етико-правові питання у професійній діяльності; використання активних методів навчання для розвитку правової компетентності майбутніх психологів та формування компонентів етико-правової культури; актуалізація потреби у саморозвитку соціально-правової активності на основі стимулювання рефлексивної позиції. Реалізація педагогічних умов формування етико-правової культури майбутніх психологів відбувається поетапно: мотиваційно-цільовому етапі – набуття стійкої позитивної мотивації та потреб у набутті етико-правових та психологічних професійних знань, що співпадає з періодом культурного становлення та розвитку пізнавального інтересу до професії психолога: на змістовно-технологічному етапі - забезпечує набуття системи професійних знань та необхідних компетенцій на основі інтеграції моралі і права для забезпечення ефективної професійної діяльності в сфері психологічного консультування; на результативно-рефлексивному етапі забезпечує розвиток самостійності, соціально-правової активності, набуття досвіду вирішення етико-правових ситуацій у поєднанні аудиторної, позааудиторної та роботи з самовиховання. **Висновки.** Упровадження в освітній процес професійної підготовки майбутніх психологів визначених педагогічних умов має забезпечити набуття відповідних компетентностей та сформувати високий рівень моральних якостей особистості.

Ключові слова: професійна підготовка, етико-правова культура, майбутній психолог, педагогічні умови, професійна мотивація, пізнавальний інтерес, соціально-правова активність, етико-правові ситуації.

Pedagogical conditions for the formation of ethical and legal culture of future psychologists in the process of professional training

Liudmyla Tsybulko

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, SHEI «Donbas State Pedagogical University», 49107, Dnipro, st. Naukova 13, Ukraine, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1201-3215>

Vasyl Yurchenko

Graduate student of the second year of study department of theory and practice technological and professional education SHEI «Donbas State Pedagogical University», 49107, Dnipro, st. Naukova 13, Ukraine, ORCID <https://orcid.org/0009-0004-4980-4859>

***Abstract:** In the context of improving the legislation of Ukraine, strengthening the legal basis for the implementation of social and pedagogical activities, there is a growing need to optimize the formation of ethical and legal culture of future psychologists. Practice shows that an insufficient level of legal competence, gaps in legal knowledge and lack of ethical and legal experience in the professional activities of psychologists have a negative impact on its effectiveness. **The purpose** of the article is to theoretically substantiate the pedagogical conditions for the formation of ethical and legal culture of future psychologists in the process of professional training.*

Methods: *analysis of scientific literature, generalization, systematization, comparison. The results of the study indicate that in order to solve certain professional problems, a specialist must have a high level of development, psychological and ethical and legal culture as an integrated quality, personal education that ensures successful work with people. For the successful formation of ethical and legal culture of future psychologists, it is necessary to create appropriate pedagogical conditions, in particular such as: stimulating cognitive interest in moral and legal knowledge and developing motives to resolve ethical and legal issues in professional activities; the use of active teaching methods to develop the legal competence of future psychologists and the formation of components of ethical and legal culture; actualization of the need for self-development of social and legal activity based on stimulation of a reflexive position. The implementation of pedagogical conditions for the formation of the ethical and legal culture of future psychologists occurs in stages: at the motivational and target stage - the acquisition of stable positive motivation and needs for the acquisition of ethical, legal and psychological professional knowledge, which coincides with the period of cultural formation and development of cognitive interest in the profession of a psychologist: at the content-technological stage - ensures the acquisition of a system of professional knowledge and the necessary competencies based on the integration of morality and law to ensure effective professional activity in the field of psychological counseling; at the result-reflexive stage, it ensures the development of independence, social and legal activity, the acquisition of experience in solving ethical and legal situations in a combination of classroom, extracurricular and self-education work.*

Conclusions. *The introduction of certain pedagogical conditions into the educational process of professional training of future psychologists should ensure the acquisition of appropriate competencies and form a high level of moral qualities of the individual.*

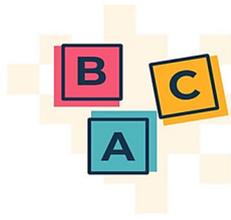

Key words: professional training, ethical and legal culture, future psychologist, pedagogical conditions, professional motivation, cognitive interest, social and legal activity, ethical and legal situations.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку характеризується глибокими і багатоаспектними перетвореннями, які проявляються у всіх сферах функціонування суспільства. У соціальній практиці вони супроводжуються кардинальною зміною стереотипів у свідомості, діяльності, способу життя людини. Такі процеси демократизації суспільства, соціально-економічні зміни, що відбуваються, суттєво підвищують інтерес до проблем людини, вимагають підготовки фахівців, здатних надавати реальну допомогу в умовах професійної діяльності, у життєвих та екстремальних ситуаціях, властивих стрімкому динамічному оновленню суспільства (В. Білик [1]).

Так сучасна людина знаходиться все більш під впливом інформаційних, соціально-психологічних та інших чинників, які створюють суттєве навантаження та перевантаження когнітивного, емоційного, комунікативного та інтерактивного характеру. Допомогти в цих умовах можуть, насамперед, кваліфіковані психологи, міра відповідальності яких постійно зростає і її рівень піднімається часом до найвищої позначки - саме людського життя, людської долі. А це висуває етичну проблематику на перше місце у процесі професійної підготовки психологів, яка проявляється у вигляді необхідних професійних етичних норм, стандартів або професійному «кодексі честі». Вирішення цього завдання багато в чому залежить від підготовки професійно компетентних фахівців зі сформованими професійно значущими особистісними якостями та підвищеною моральною відповідальністю, яка обумовлена специфікою цієї професії (В Горбунова [2]).

Сьогодні значно зростають вимоги до рівня компетентності психологів, підвищення їх етико-правової культури, адже сучасний психолог під час своєї

професійної діяльності має керуватися принципами гуманності своєї місії, дотримуватися певних етичних норм і правил. Це, насамперед, актуалізує значущість пошуку нових орієнтирів у професійній підготовці майбутніх психологів та вимагає пошуку альтернативних напрямів її розвитку. Як зазначають численні дослідники, професійна освіта та становлення майбутніх психологів складається одночасно під впливом як інституційно оформлених освітніх систем та в результаті самоосвіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз науково-психологічної та педагогічної літератури з проблеми, що досліджується, вивчення особливостей і стилів професійної діяльності, зокрема психологічної, доводить, що формування етико-правової культури майбутніх психологів є одним із пріоритетних завдань науково-педагогічних досліджень. Більшість учених сходяться в поглядах щодо необхідності суттєвого оновлення змісту та технологій підготовки сучасних фахівців цієї важливої галузі. Теоретичні й практичні аспекти професійної підготовки психологів відображено у наукових працях таких науковців як В. Білик [1], В. Горбунова [2], Н. Байбекова [4], І. Войціх [5], О. Затворнюк [6], І. Калиновська [7], Н. Макаренко [8], Н. Нагорна [9], О. Пономаренко [10], В. Ратєєва [11], С. Наход [12], Б. Мельничук, Р. Пасічняк, Л. Вольнова [18], Т. Григоренко [22], Л. Руденко [23], Д. Супрун [24], В. Кротенко [25].

Разом з тим, у науковій літературі приділено недостатньо уваги проблемі формування етико-правової культури майбутніх психологів у процесі професійної підготовки, що пов'язано з гострою необхідністю у формуванні нових кадрів, вільних та ініціативних, професіоналів-креативів, морально розвинених, оскільки лише такий фахівець може надати необхідно психологічну підтримку, має здатність до саморозвитку, самовдосконалення

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Реформуванням сучасної системи освіти вимагає якісної підготовки фахівців, здатних до успішного виконання майбутніми психологами нових соціальних ролей, що потребує відповідних навичок етико-правової діяльності. М. Головань [3]).

Проте виникає протиріччя між потребами суспільства у конкурентоспроможних і компетентних фахівцях, які духовно-культурно розвинені та володіють сучасними етико-правовими знаннями та вміннями, та станом освітнього процесу у закладах вищої освіти переважно орієнтованому на формування у студентів професійних знань, умінь, що відповідають державним освітнім стандартам. Подолання цього протиріччя пов'язано із розв'язанням таких педагогічних проблем професійної педагогіки, як: вивчення теорій етико-правових засад підготовки психологів; усвідомлення можливості формування етико-правової культури особистості; дослідження особливостей морально розвиненої особистості; пошук шляхів та напрямів формування етико-правової культури майбутніх психологів; усвідомлення необхідності діяльності для саморозкриття особистості і для досягнення успіху, вивчення конкретних креативних технік та застосування їх у освітньому процесі для формування етико-правової культури фахівця; розробка і упровадження у практику професійної підготовки майбутніх психологів відповідних педагогічних умов. Про це свідчать наукові дослідження останніх років, зокрема Н. Байбекова [4], І. Войціх [5], О. Заворотнюк [6], І. Калиновська [7], Н. Макаренко [8], Н. Нагорна [9], О. Пономаренко [10], В. Ратєєва [11]. Підвищення рівня культурного, правового та професійного розвитку дозволить здобувачам освіти не лише розвивати свої креативні здібності та адаптуватися до сучасних реалій життя (С. Наход [12]). Адже виховання та становлення громадян правової держави суспільство багато в чому пов'язує з особистістю педагогів, психологів, їх загальною та правовою культурою, науковими знаннями та педагогічною майстерністю. Тому вважаємо, що для підготовки спеціалістів нової формації, яких сьогодні вимагає наше

суспільство, необхідно визначити, обґрунтувати та поетапно упровадити у цілісний освітній процес закладу вищої освіти педагогічні умови, які б забезпечили не тільки якісну професійну підготовку майбутніх психологів, а й сприяли їх загальному, морально-етичному розвитку та правової обізнаності в галузі професійної діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування етико-правової культури майбутніх психологів в процесі професійної підготовки. **Завдання статті:** здійснити аналіз дефініції «педагогічні умови» як міждисциплінарного поняття, визначити педагогічні умови формування етико-правової культури майбутніх психологів в процесі професійної підготовки, розкрити етапи реалізації кожної з умов у цілісному освітньому процесі сучасного ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дефініція «умови» є міждисциплінарним поняттям. Так у великому тлумачному словнику сучасної української мови «умову» визначено як: «необхідну обставину, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь» «обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь (В.Бусел [13;1506]).

Педагогічна наука визначає умови як «обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості» (Н. Ничкало [14; 143]), а також як сукупність перемінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що продукують фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку; виховання і навчання, формування особистості (А. Семенова [15]).

З визначенням психології «умова» визначається як те, «від чого залежить дещо інше, що робить можливим наявність речі, стану, процесу на відміну від причини, яка є логічною умовою наслідку дії», а також як «істотний компонент комплексу об'єктів, із наявності якого за необхідністю походить існування цього явища» (В.Войтюк [16; 207]).

Обґрунтовуючи педагогічні умови формування етико-правової культури майбутніх психологів в процесі професійної підготовки, зазначимо, що сучасна дидактика трактує умови як сукупність чинників, компонентів навчального процесу, які забезпечують успішність навчання. Поняття «педагогічні умови» визначається як сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей його здійснення, що забезпечує успішність досягнення поставленого завдання (О.Пєхота [17]).

Тобто умови розглядаються як середовище, в якому протікають ті чи інші педагогічні процеси. У нашому дослідженні ми розглядаємо умови як сукупність обставин, які мають сприяти розвитку етико-правової культури майбутніх психологів і визначаємо їх таким як от:

- стимулювання пізнавального інтересу до моральних та правових знань та вироблення мотивів розв'язувати етико-правові питання у професійній діяльності;
- використання активних методів навчання для розвитку правової компетентності майбутніх психологів та формування компонентів етико-правової культури;
- актуалізація потреби у саморозвитку соціально-правової активності на основі стимулювання рефлексивної позиції.

Перша з окреслених умов пов'язана з таким тезисом, що успішне оволодіння професійними знаннями та навичками, які надалі стануть запорукою професіоналізму, великою мірою залежить від інтересу до обраної професії,

прагнення її освоїти та постійно вдосконалювати, привносити до неї щось нове. Такий інтерес та прагнення безпосередньо залежать від рівня розвитку професійної мотивації, через яку і визначаються цілі навчання, засоби для їх досягнення, самодисципліна та самоорганізація [18].

Пізнання мотиву як стійкого особистісного освіти, що визначає мотиваційну сферу особистості, розглядається з урахуванням розуміння його внутрішньої структури, в основі якої міститься система мотиваційних компонентів. Мотив виступає у свідомості людини як об'єкт чи мета, яку спрямоване зрештою її поведінка. Стійкість особистості визначається її саморегуляцією, що орієнтується на мету, що виходить за межі цієї ситуації. Для стійкості поведінки потрібні «мотиви-цілі», тобто. виявлення форми опосередкованих потреб (Л. Лук'янова [19]).

В контексті нашого дослідження, а саме становлення етико-правової культури майбутніх психологів, зазначимо, що вирішальним для моральної стійкості є у суб'єкта наявність системи домінуючих моральних мотивів. Мотивація як стійке особистісне утворення допомагає суб'єкту виробити свою позицію, своє ставлення до завдання, можливих шляхів її вирішення. Боротьба мотивів у цій ситуації висловлює не суперечливість особистісних устремлінь, а складність ставлення суб'єкта до завдання (В. Семиченко [20]). Тож мотив розуміємо як складне психологічне утворення, що спонукає людину до свідомих дій і вчинків і є для них підставою. Мотиви пов'язані з більш широким поняттям «мотивація», яка визначається як психічна діяльність, кінцевою метою якої є формування активності людини і спонукання до досягнення обраної мети (В. Сич [20]). Тож перша педагогічна умова зумовлює спрямованість професійної підготовки майбутніх психологів до набуття стійкої мотивації та особистого інтересу до набуття професійних та етико-правових знань з подальшим використанням їх у професійній діяльності з метою успішно розв'язувати етико-

правові питання. Ця умова реалізовується на мотиваційно-цільовому етапі формування етико-правової культури майбутніх психологів в процесі професійної підготовки. Розвитку позитивної мотивації, на нашу думку, має сприяти створення у ЗВО особливого освітнього середовища, орієнтованого на нормативно-правові цінності (повага до прав і свобод один одного, культура спілкування, побудована на нормативно-правовій комунікації між викладачами та студентами, сім'єю та громадськими установами); набуття здобувачами професійних компетенцій як необхідної системи знань на основі понять і категорій психологічного, правового, педагогічного, етико-філософського та соціального напрямів у різних формах спеціально організованої діяльності.

Друга педагогічна умова «використання технологій, методів, форм і засобів активного навчання для розвитку правової компетентності майбутніх психологів та формування компонентів їх етико-правової культури» реалізовується на змістовно-технологічному етапі формування етико-правової культури майбутніх психологів в процесі професійної підготовки забезпечує набуття здобувачами освіти необхідних професійних компетенцій, правової грамотності та моральних якостей майбутнього психолога. Для цього слід будувати освітній процес підготовки майбутніх психологів таким чином, щоб вони могли орієнтуватися у чинному законодавстві, розуміли, на які нормативні документи спиратися під час здійснення професійної діяльності, а також усвідомлювали етичні і нормативно встановлені межі своєї діяльності та відповідальність.

Компетентний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів досліджували Т. Григоренко [21], Л. Руденко [22], Д. Супрун [23]. У професійному становленні здобувачам освіти насамперед необхідно окреслити понятійний апарат у науковому полі психологічного знання для інтеграції психології та юриспруденції з акцентом на тій спеціальності, яку вони вибрали,

і яка передбачає відповідні види діяльності. В освітньому процесі студенти набувають знань, навичок та вмінь, що дозволяють їм у майбутньому виконувати певну професійну діяльність (психологічну) [10]. Для цього необхідне наповнення навчальних планів та змісту дисциплін на вибір нормативно-правовою тематикою; використання системи спеціальних психолого-правових кейсів, які застосовуються на дисциплінах психолого-педагогічної спрямованості [11].

Ключову роль в організації траєкторії розвитку правової компетенції студентів ми відводимо дисципліні на вибір «Етико-правова культура психолога», яка розглядає нормативно-правові та етичні основи діяльності психолога, оскільки вона дозволяє синтезувати всі визначені умови в одному конкретному, але при цьому різноплановому теоретичному знанні. Ця дисципліна спрямована на розвиток у майбутніх психологів правової компетенції, розвиток у них якостей (впевненість у собі, вміння відстоювати свою точку зору та захищати права учасників освітнього процесу), які сприяють професійному успіху. Впровадження дисципліни на вибір з нормативно-правовою тематикою дозволить вирішити комплекс завдань: розглянути нормативно-правові теоретичні основи діяльності психолога в освіті; сформувати у студентів вміння та потребу у саморозвитку правової компетенції; залучити майбутніх психологів до нормативно-правової взаємодії з учасниками освітнього процесу.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив визначити змістовний, організаційний та методичний аспекти запропонованої дисципліни на вибір: 1) різні аспекти діяльності психолога розглядаються в цій дисципліні як система завдань, змісту, форм і методів, підпорядкована меті розвитку етико-правової компетентності; 2) в основі змісту дисципліни покладено сучасні дослідження у галузі нормативно-правової діяльності психолога; 3) теоретичні заняття мають

комплексний характер; 4) практичні заняття носять контекстний характер, спираються на активні методи навчання та психолого-правові кейси. Активні методи навчання – це методи навчання, які спонукають студентів до активної мисленнєвої та практичної діяльності у процесі оволодіння матеріалом. Вони орієнтовані на самостійне добування студентами знань, на активізацію їх пізнавальної діяльності, розвиток мислення, формування практичних умінь та навичок. Особливість активних методів навчання в тому, що в їх основі закладено спонукання до практичної та розумової діяльності [17]. Так, неігрові методи включають: аналіз конкретних ситуацій; індивідуальний тренінг; вирішення педагогічних завдань; імітаційні вправи; інцидент. До ігрових імітаційних методів активного навчання належать професійний тренінг, організаційно-діяльнісна гра, ігрове проектування, імітаційна гра, розподіл ролей, ділова гра. В основі активного навчання лежить принцип безпосередньої участі, який зобов'язує викладача зробити кожного студента учасником навчального процесу, який веде пошук шляхів та способів вирішення досліджуваних проблем. Звернення до кейс-методу як ефективного способу розвитку правової компетенції майбутніх психологів пов'язане з тим, що він дозволяє заздалегідь змодельовати, перетворити та інтегрувати знання щодо правових аспектів супроводу учасників освітнього процесу [25].

Після закінчення вивчення дисципліни на вибір «Етико-правова культура психолога» здобувачі освіти мають опанувати базові поняття теорії, зокрема пізнавати закони, що регулюють той чи інший випадок у практиці психолога, розуміти сутність встановлених законами понять, інтерпретувати терміни; вміти застосовувати нормативно-правові засади законодавства сфери освіти практично. Умовами успішної реалізації дисципліни «Етико-правова культура психолога» є активна участь студентів у семінарах та практичних заняттях;

засвоєння змісту дисципліни; оформлення та захист творчого проекту з етико-правової освіти майбутнього психолога.

Формування етико-правової культури майбутніх психологів ставить завдання поєднати всі сторони такого різноаспектного явища, як нормативно-правове поле професійної діяльності психолога. Розвиток етико-правової компетентності студентів має здійснюватися за цілеспрямованою траєкторією, особливим маршрутом, що враховує специфіку психолого-педагогічної діяльності та індивідуальні особливості майбутніх психологів. Впровадження у практику підготовки майбутніх психологів нормативно-правових аспектів суттєво розширює межі професійної психолого-педагогічної діяльності та сприяє готовності випускників – майбутніх психологів вирішувати завдання щодо захисту прав суб'єктів на практиці. Реалізація другої педагогічної умови відбувається на змістовно-технологічному етапі, що забезпечує набуття системи професійних знань та необхідних компетенцій на основі інтеграції моралі і права для забезпечення ефективної професійної діяльності в сфері психологічного консультування;

Третя педагогічна умова «актуалізація потреби у саморозвитку соціально-правової активності на основі стимулювання рефлексивної позиції» пов'язана, перш за все з соціально-правовою активністю майбутніх психологів.

Можливість стати суб'єктом освітньої та професійної діяльності відбувається в процесі переходу зовнішніх регуляторів у внутрішні. Ефективність цього процесу залежить і від зовнішніх умов і від внутрішніх суб'єктивних позицій студента, які розвиваються в період навчання. Розвиток суб'єктної позиції студента включає: формування умінь самопізнання, рефлексії, емпатійності, комунікабельності; оволодіння цінностями і сенсами професійної діяльності, посилення особистісної та професійної самореалізації. Суб'єктність виступає вищим рівнем активності здобувача освіти і відбивається в

спрямованості і усвідомленості його діяльності, в його здатності до індивідуалізації процесу саморозвитку та самовдосконалення. Всі ці моменти, як нам бачиться, повинні формуватися на базі індивідуальних програм особистісно-професійного саморозвитку, а також завдяки посиленню ролі освітнього процесу, психолого-педагогічного супроводу і збільшення важливості у студентів особистісних і професійних позицій.

Активність особистості (від латів. *activus* - діяльний), діяльнісне ставлення людини до світу, здатність людини проводити суспільно значущі перетворення матеріального та духовного середовища на основі освоєння суспільно-історичного досвіду людства, вона проявляється у творчій діяльності, вольових актах, спілкуванні; це особливий вид діяльності, що відрізняється інтенсифікацією своїх основних характеристик (цілеспрямованості, мотивації, усвідомленості, володіння способами та прийомами дій, емоційності, ініціативності тощо [11]).

Правова активність особистості - системне особистісне якість, у якому виражається глибина і повнота зв'язків особистості із суспільством, правовою системою, рівень перетворення особистості суб'єкт правових відносин. Правова активність виражає цілісне, стійке та активне ставлення людини до суспільства, правової системи, проблем їх розвитку та визначає якісні особливості та свідомості, та діяльності, та станів особистості. На наш погляд, правову активність можна визначити як системну якість особистості, що визначає готовність і здатність людини до діяльності у правовому полі, що виявляється у реалізації своїх законних прав та виконання обов'язків, узгоджуючи їх з основними принципами права: демократизму, гуманізму, законності, рівноправності, справедливості, єдності правий і обов'язків (С. Башук [26]). Показниками правової активності особистості є такі властивості як ініціативність, цілеспрямованість, організованість, продуктивність діяльності,

сильне, стійке, а не ситуативне прагнення впливати на соціальні процеси та реальну участь у суспільних справах, що диктується прагненням змінити, перетворити, або навпаки, зберегти, зміцнити, його форми, сторони.

Правова активність має специфічні властивості: зумовленість правом, пов'язаність з підпорядкуванням його вимогам та використанням наданих їм можливостей; діалектичне поєднання ініціативи у сфері права з старанністю, організованістю, самодіяльністю – з дисципліною, творчості – з нормативністю.

Реалізація третьої умови відбувається на результативно-рефлексивному етапі формування етико-правової культури майбутніх психологів, що забезпечує розвиток самостійності, соціально-правової активності, набуття досвіду вирішення етико-правових ситуацій у поєднанні аудиторної, позааудиторної та роботи з самовиховання, адже професійна підготовка психологів передбачає не тільки розвиток професійної компетентності, обізнаності у сфері змісту, теорії, методів і засобів професійної діяльності, а й особистісне становлення, формування внутрішньої (бажання, мотивація, спрямованість) готовності до освоєння даної професії, реалізації себе у ній.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, запровадження в освітній процес професійної підготовки майбутніх психологів визначених педагогічних умов має забезпечити набуття ними відповідних компетентностей та сформувати високий рівень моральних якостей особистості. Формування етико-правової культури майбутніх психологів в процесі професійної підготовки ми визначаємо як процес актуалізації і підвищення індивідуального потенціалу здобувачів освіти у становленні їх як морально розвинених, професійно компетентних фахівців через надання знань в оволодінні технологіями, прийомами надання психологічної допомоги. У нашому дослідженні ми виходимо з того, що освітнє середовище закладу вищої освіти стає оптимальним регулятором освітньої діяльності кожного здобувача

освіти, що передбачає включення особистості в систему професійних етичних і правових відносин, що постійно розширюються, формують цілісну систему узагальнених знань етичних і правових теорій, цінностей, ідеалів, що розкривають етико-правові аспекти педагогічної діяльності, вимоги до моральних якостей та правової підготовленості майбутнього психолога. Він орієнтує на становлення етико-правової «Я-концепції» психолога-професіонала.

Список використаних джерел

1. Білик В. Г. Теоретичні і методичні засади природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2021. 45 с.
2. Горбунова В.В. Етичні та правові аспекти психологічних досліджень. *Практична психологія соціальна робота*. № 3. 2015. С. 18-23.
3. Головань, М. С. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія*, 2011 31, Ч. 1, 203–211
4. Байбекова Н. Р. Формування готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04/Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2016. 20 с.
5. Войціх І. Формування емоційної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький : ХНУ, 2017. 20 с.
6. Затворнюк О. М. Формування у майбутніх психологів готовності до професійногосамовдосконалення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 20 с.
7. Калиновська І. С. Підготовка майбутніх практичних психологів до роботи в умовах інклюзивного навчання загальноосвітніх навчальних закладів: дис.канд. пед. наук : 13.00.04 / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2020. 287 с.

8. Макаренко Н. М. Психологічні чинники розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Нац. пед. ун-тім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 24 с.
9. Нагорна Н. В. Формування педагогічної компетентності майбутнього психолога у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2013. 310 с.
10. Пономаренко О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх магістрів психології до професійної діяльності в умовах неформальної освіти : дис. ... д-ра пед. Наук : 13.00.04 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2020. 561 с.
11. Ратєєва В. О. Формування готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. Глухів, 2016. 24 с.
12. Наход С. А. Формування прогностичних умінь майбутніх практичних психологів засобами інтерактивних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Дніпропетров. ун-т ім. А. Нобеля. Дніпропетровськ, 2015. 317 с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ, «Перун», 2009. 1736 с
14. Професійна освіта: словник: навч. посіб. уклад. С. Гончаренко, та ін; за ред. Н. Ничкало. К.: Вища шк., 2000. 380 с.
15. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 220 с.
16. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. К.: Вища школа, 1982.–215 с.
17. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / [Пехота О. М., Будає В. Д., Старєва А. М. та ін.]; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2003. 240 с
18. Психологія особистості. Хрестоматія. навч. посіб./О. Б. Мельничук, Р. Ф. Пасічняк, Л. М. Вольнова та ін. К. НПУ імені М.П. Драгоманова. 2009. 532с.

19. Лук'янова Л. Б. Особливості мотивації навчання дорослої людини. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки.* 2013. Вип. 1.40. С. 52-55.
20. Семиченко В. А. Проблеми мотивації поведінки і діяльності людини. Модульний курс психології. Модуль «Спрямованість» (Лекції, практичні заняття, заняття для самостійної роботи). К. Міленіум. 2004. 521 с.
21. Сич В. М. Соціально-психологічні особливості мотивації професійного вдосконалення спеціалістів відділів освіти: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К. 2005. 20 с.
22. Григоренко, Т. В. Компетентнісний підхід в контексті професійної підготовки психологів (спеціальних, клінічних). *Педагогічний часопис Волині*, 1 (12). 2019. 78-86
23. Руденко, Л. М., Григоренко, Т. В. Компоненти професійної компетентності психолога (спеціального, клінічного). *Спеціальна освіта: супровід Актуальні питання корекційної освіти*, 13, 2019. 219
24. Супрун, Д. М. . Теорія та практика професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.03). 2018 435 с.
25. Кротенко В.І. Використання кейс-методу у професійній підготовці психологів (спеціальних, клінічних *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*) 2021 р., № 75, Т. 2. С.96-100
26. Башук С. Г. Правова активність: поняття, структура та види : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2014. 20 с.